

بررسی و اولویت‌بندی دیدگاه کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه نسبت به عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی

زهرا یوسفی^۱، نادر نادری^۲، بیژن رضایی^۲ و نعمت... شیری^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی کرمانشاه، (نویسنده مسؤل: zahra.yusefi71@gmail.com)

۲ و ۳- استادیار و دانشجوئی دکتری، دانشگاه رازی کرمانشاه

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۲/۲۳ تاریخ پذیرش: ۹۵/۲/۲۹

چکیده

این پژوهش با هدف کلی بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمام کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه بود (N=۱۹۷) که ۱۳۰ نفر از آنان با استفاده از رابطه کوکران برای مطالعه انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش پرسش‌نامه محقق ساخته‌ای بود که روایی آن توسط گروهی از متخصصان و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۹۱ درصد) تأیید شد. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. آمار استنباطی مورد استفاده در این تحقیق آزمون ناپارامتری فریدمن و بررسی میانگین رتبه‌ای بود که نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که بین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود دارد؛ به طوری که از دیدگاه پاسخگویان، عوامل محیطی بالاترین اولویت و عوامل اجتماعی پایین‌ترین اولویت از نظر تأثیرگذاری بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی را داشتند. سایر عوامل به ترتیب اولویت تأثیرگذاری بر توسعه کارآفرینی کشاورزی شامل عوامل روانشناختی، آموزشی و اقتصادی می‌باشد. با توجه به اولویت عوامل محیطی، ایجاد قوانین مناسب و مشوق فعالیت‌های کارآفرینانه کشاورزی و برداشتن موانع موجود مانند مراحل اخذ مجوز و راه‌اندازی کسب و کار کارآفرینانه، گسترش و بهبود امکانات زندگی در روستاها و قرار دادن امکانات وسیع در اختیار روستاییان، می‌تواند بستر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی را فراهم کند.

واژه‌های کلیدی: توسعه روستایی، کارآفرینی کشاورزی، سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه

مقدمه

مطابق آمار منتشر شده از طرف سازمان ملل تقریباً ۶۲ درصد از جمعیت کل دنیا را روستاییان تشکیل داده که در آسیا و آفریقا این نسبت به ۷۶ درصد می‌رسد (۳۰). روستاها به عنوان واحدهای کوچک اجتماعی در هر جامعه‌ای، از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. بی‌شک تلاش برای کاهش مسائل و مشکلات این واحدهای اجتماعی و استقرار مناسب آن‌ها در چرخه توسعه، مستلزم توجه‌های ویژه است (۵). هم‌چنین روستاها به علت داشتن منابع طبیعی و انسانی بی‌شمار می‌توانند زمینه‌ساز ظهور بسیاری از حرفه‌های نو و کارآفرینانه باشند. نگاهی گذرا به برنامه‌های توسعه کشور از سال ۱۳۲۷ تا کنون نشان می‌دهد که برنامه‌ریزان همواره یکی از راه‌های دستیابی به اهداف توسعه روستایی و به ویژه توسعه کشاورزی را مقوله کارآفرینی و خوداشتغالی دانسته‌اند (۱۴). تجربیات توسعه روستایی در کشورهای مختلف جهان در چند دهه گذشته نشان می‌دهد که این مهم فقط با تزریق سرمایه و فناوری تحقق نمی‌یابد، بلکه عوامل بسیاری در این زمینه نقش دارند. امروزه توجه به روحیه کارآفرینی بین روستاییان و از جمله کشاورزان از مهم‌ترین راه کارهای توسعه روستایی محسوب می‌شود (۲۲). یافته‌های علمی نشان می‌دهد با گسترش و توسعه

کارآفرینی در مناطق روستایی، زمینه بهره‌مندی روستاییان از کالاها و خدمات رو به گذاشته و در نهایت، رشد اقتصادی و متعاقب آن توسعه روستایی، محقق می‌شود (۹). رشد جمعیت و کاهش منابع موجود نه تنها در کشورهای در حال توسعه بلکه در کشورهای صنعتی نیز باعث ظهور نیازهای اقتصادی و اجتماعی و معضل بیکاری منجر شده است از بین بردن بیکاری، ایجاد شغل و تقویت روش خوداشتغالی و توسعه جامعه، ضرورت کارآفرینی را افزایش داده‌اند (۲۳).

یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی، بخش کشاورزی است که شامل درصد قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی است. در بسیاری از کشورهای توسعه یافته، بخش کشاورزی به رشد بخش‌های دیگر و کل اقتصاد منجر شده است (۳۱). امروزه کارآفرینی کشاورزی به عنوان یک بخش مکمل اقتصاد، پاسخی برای رکود و مشکلات در بخش کشاورزی است (۱۳). توسعه کسب و کارهای کارآفرینانه که از نشانه‌های بارز توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی محسوب می‌شود به دلیل تعدد عوامل تأثیرگذار و ماهیت رفتار کارآفرینانه، پیچیده به نظر می‌رسد (۴). در این خصوص، چنان چه یافته‌های پژوهشگران دیگر نیز نشان داده، عوامل متعددی بر توسعه کارآفرینی و کسب و کار تأثیرگذار است.

این مطالعه، سهم و نقش عوامل ذیل در توسعه کسب و کارهای کشاورزی مورد تأکید قرار گرفته است: توسعه یافتگی بازار محصولات (۲۸،۲۴،۱۰)، توسعه زیرساخت‌ها (۴۱)، جنسیت، انگیزش و ظهور حوزه‌های جدید کسب و کار مانند گردشگری کشاورزی (۴۴)، تغییر شرایط خارجی (۳۶) گذراندن آموزش به شیوه حرفه‌آموزی (۲۶) درجه دسترسی به منابع (۲۸)، مدیریت تخصصی و فنی (۴۰)، توسعه و توانمندسازی منابع انسانی (۴)، نوآوری در زنجیره‌های کشاورزی (۲۴)، تخصصی شدن کالاها و خدمات کشاورزی (۱۰)، تکمیل فعالیت‌های خارج و داخل مزرعه توسط خانوارهای کشاورزی (۱۳)، دسترسی به تسهیلات بانکی (۱۷)، جنسیت، نقش حمایت خانواده و انگیزه‌های فردی، آموزش و مشارکت اجتماعی (۲۰) و سیاست‌های صادراتی (۳۳،۲۱).

آناند سینگ و کریشنا (۶)، در مطالعه خود در کشور هند بدین نتیجه رسیدند که یکی از وظایف اصلی کارآفرینان در جامعه انتقال فناوری است. بنابراین، کارآفرینان بخش کشاورزی با این توصیف می‌توانند کشاورزی سنتی و فردی را به کشاورزی تجاری تغییر داده و زمینه‌های توسعه اقتصادی کشور را فراهم سازند. بدین ترتیب، از دیدگاه آنان، عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی کشاورزی شامل آشنایی با چندین نوع مهارت است: مهارت‌های فنی، شامل توانایی عملیاتی کردن، استفاده از فناوری و مهارت‌های مدیریتی، شامل توانایی سازماندهی، تکمیل کارها و وظایف، و اداره فعالیت‌ها و مهارت‌های کارآفرینی، شامل توانایی شناسایی فرصت‌ها، مشکلات و راه حل‌ها می‌توان این دیدگاه را نوعی رویکرد مهارتی قلمداد کرد. جان مولن هویز (۳۶) در مطالعه خود بدین نتیجه رسیده است که برای برقراری پیوند منطقی میان بخش کشاورزی و توسعه اقتصادی ملی به کمک افرادی نیاز است که با ویژگی‌های خاص خود، بین این دو رابطه برقرار کنند. او از این افراد به عنوان کارآفرین کشاورزی یاد می‌کند. بنابراین، عوامل مؤثر از این دیدگاه تمرکز بر گرایش‌های فردی، نظریه‌های شخصیتی و سن و تحصیلات می‌باشد که در مجموع، در قالب دو رویکرد شخصیتی و جمعیت‌شناختی قابل دسته‌بندی هستند. جف رینولدز (۴۲) در تحقیقات خود بر اهمیت سطح آگاهی، آموزش و توانایی‌های ارتباطی کارآفرینان روستایی به عنوان مؤثرترین عوامل برای کمک به توسعه کسب و کارهای کوچک تأکید کرده‌است. او تنها از نگاه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی به کارآفرینی توجه کرده‌است. ادلاجا (۲) و پترین (۳۷)، معتقدند برای طراحی چشم‌انداز آینده کشاورزی می‌شیگان، به افراد خلاق برای ترسیم و اجرای چشم‌انداز در سطوح مختلف (ملی، منطقه‌ای و محلی) برنامه‌ریزی نیاز است.

بخش کشاورزی، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، می‌بایست به عنوان ماشین رشد برای توسعه پایدار روستایی عمل نماید (۴۴،۳۹). موفقیت برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی به‌طور عمده در گرو توانمندی میلیون‌ها خانوار روستایی می‌باشد، یعنی کسانی که می‌بایست با بهره‌مندی از تسهیلات و حمایت‌های لازم، چرخ اقتصاد کشاورزی و روستایی را به‌صورت پویا و بالنده به حرکت درآورند (۲۵). در طول دهه گذشته در اروپا، توسعه کارآفرینی کشاورزی یک سیاست مهم برای افزایش ارزش تولید محصولات کشاورزی بوده است؛ بنابراین، بازسازی بخش کشاورزی به عنوان نتیجه تغییرات سیاست‌های ملی و بین‌المللی، به افزایش تقاضا برای فعالیت‌های کارآفرینانه در بین کشاورزان منجر شده است (۶).

باید در نظر داشت که موفقیت کارآفرینی در بخش کشاورزی مناطق روستایی مستلزم پیوند ناگسستنی با بخش صنعت است و یا به‌عبارتی، صنعتی کردن کشاورزی است، چون بین بخش‌های صنعت و کشاورزی ارتباط پیشین و پسین وجود دارد. به عبارت دیگر توسعه هر کدام از این بخش‌ها در گرو توسعه بخش دیگر است، اما باید به‌طور طبیعی توالی در توسعه بخش‌های اقتصادی رعایت شود، یعنی روند توسعه باید از بخش کشاورزی شروع و سپس به بخش صنعت کشیده شود و در پایان، به بخش خدمات توسعه یابد، زیرا تمامی تخصص‌ها و مهارت‌های فردی و اجتماعی مردم در کشورهای در حال توسعه در بخش کشاورزی تمرکز یافته است (۲۱).

بدین ترتیب، کارآفرینی در محیط روستایی دارای گستردگی زیادی است و به دلیل تسلط بخش کشاورزی در اغلب مناطق روستایی، تأکید عمده مطالعه بر کارآفرینی کشاورزی می‌باشد. بنابراین، توسعه کارآفرینی روستایی پتانسیلی برای کمک به تنوع بخشی به درآمد و میزان تولیدات کشاورزی و غیرکشاورزی است که فرصت‌های مناسبی را برای کاهش مخاطره معیشتی و افزایش امنیت غذایی پایدار در مناطق روستایی فراهم می‌کند. کارآفرینی روستایی می‌تواند یکی از زمینه‌های مناسب برای ایجاد اشتغال در بخش‌های کشاورزی و غیرکشاورزی باشد (۱۵). با مرور مطالعات صورت گرفته با موضوع توسعه کسب و کار و کارآفرینی در بخش کشاورزی، کمتر پژوهشی را می‌توان یافت که به شناسایی و پردازش همه جانبه، کلیت‌گرا و سیستمی عوامل تأثیرگذار بر توسعه کارآفرینی و کسب و کارهای کشاورزی پرداخته باشد. با توجه به اقتضایی بودن بستر کسب و کار و کارآفرینی، در مطالعه کسب و کارهای کشاورزی لازم است بستر و فضای خاص این کسب و کار مدنظر قرار گیرد. در برخی از پژوهش‌های مرور شده در

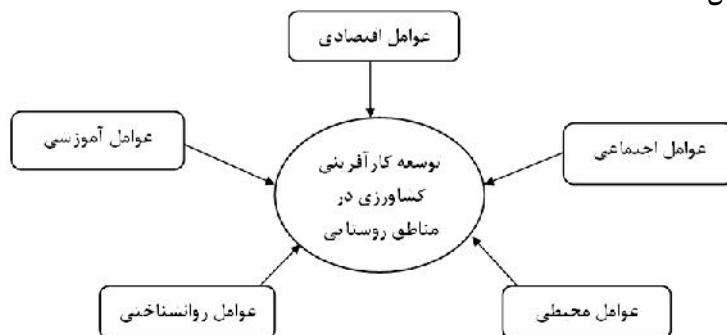
قوانین تجارت و قانون کار (۲۸). از نظر آلیسون (۳)، ویژگی‌های اجتماعی در رفتار کارآفرینی مؤثرند و این ویژگی‌ها شامل دیوان‌سالاری، نقش‌های موجود در جامعه، تجربیات حاصل از زندگی، پیش زمینه‌های خانواده، سطح آموزش و آگاهی، طبقه اجتماعی، دیوان‌سالاری می‌باشد. از دیدگاه ماریا و ماک (۳۲،۳۱)، زیرساخت‌ها و عوامل محیطی در توسعه کارآفرینی مؤثرند. بدین ترتیب، یافته‌ها و اسناد حاکی از آن است که برای ایجاد کارآفرینی مؤثر در بخش کشاورزی نیاز به در نظر گرفتن ترکیبی از عوامل است تا تأثیرگذاری آن‌ها در محیط روستا بیش‌تر نمود پیدا کند، زیرا تاکنون در اکثر مطالعات صورت گرفته معمولاً نگاه تک‌بعدی غالب بوده و این بُعد عموماً از عوامل اقتصادی تشکیل شده است. در تحقیق حاضر برآنیم تا با توجه به پیشینه و مبانی نظری تحقیق، عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی که شامل پنج بعد اقتصادی، اجتماعی، محیطی، روانشناختی و آموزشی می‌باشد را از دیدگاه کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه تحلیل و اولویت‌بندی نماییم.

یکی از چالش‌های بخش کشاورزی در حوزه عوامل ضد انگیزشی، ضعف مهارت‌های دانشجویان و دانش‌آموختگان کشاورزی در زمینه توسعه کارآفرینی است (۲۵).

نمونه دیگر متعلق به کارولینای شمالی در آمریکا است که در آن، آموزش کارآفرینان روستایی موجب رشد فعالیت‌های اقتصادی و ایجاد شغل‌های زیادی شد، به طوری که طی یک سال یعنی از ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵ با آموزش ده جامعه محلی، ۴۰۰ نفر مهارت‌های کارآفرینی مورد نظر را کسب کردند که برآیند این آموزش، در مجموع، شکل‌گیری ۴۹ فعالیت جدید و ۷۵ فرصت شغلی در ۲۲ روستا بود (۵۳، ۵۵). اسکات (۴۵) به نقل از آلیسون (۳)، نوآوری شخصی، مخاطره‌پذیری، شناسایی زنجیره‌های تولید، تحلیل بازار را از عوامل مؤثری ذکر کردند که نشان از رویکرد اقتصادی به کارآفرینی دارد.

از موانع قانونی که محدودیت‌هایی را در زمینه گسترش کارآفرینی در بخش کشاورزی ایجاد می‌کنند می‌توان این موارد را بر شمرد: قوانین و مقررات بانکی در فرآیند دریافت اعتبارات مالی، قوانین مالیاتی (۵۷)،

مدل مفهومی پژوهش

شکل ۱- عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی

مواد و روش‌ها

از آن‌جا که هدف این پژوهش شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی می‌باشد، تحقیق از نظر پارادایم کمی، با توجه به هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه می‌باشد. برای تدوین پرسش‌نامه، ابتدا مبانی نظری موضوع با توجه به منابع و مراجع مربوطه مورد بررسی قرار گرفت، سپس با در نظر گرفتن نتایج مطالعات، پرسش‌نامه‌ای تهیه شد که از دو بخش ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای کارشناسان مورد مطالعه و دیدگاه آنان در مورد عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی تشکیل شده بود و دیدگاه آنان

نسبت به عوامل اقتصادی (۸ گویه)، عوامل اجتماعی (۵ گویه)، عوامل محیطی (۶ گویه)، عوامل روانشناختی (۶ گویه) و عوامل آموزشی (۶ گویه) در قالب طیف پنج درجه‌ای لیکرت (از ۱=خیلی کم تا ۵=خیلی زیاد) سنجیده شد. جامعه آماری پژوهش شامل تمام کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه می‌باشد (N=۱۹۷). حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۱۳۰ نفر تعیین شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات، و آمار استنباطی مورد استفاده در این تحقیق آزمون ناپارامتری فریدمن و بررسی میانگین رتبه‌ای بود.

نتایج و بحث

الف- ویژگی‌های فردی کارشناسان جهاد کشاورزی

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که میانگین سنی پاسخگویان حدود ۳۹ سال و بیش‌ترین و کم‌ترین سن به ترتیب ۵۱ سال و ۲۸ سال می‌باشد. ۸۳ نفر از کارشناسان مورد مطالعه مرد (۶۴/۹ درصد) و ۴۷ نفر زن (۳۵/۱ درصد) می‌باشند. سطح تحصیلات بیش از نیمی از پاسخ‌گویان (۵۷/۶ درصد) فوق دیپلم بوده، در حالی که ۳۰ درصد مدرک کارشناسی و ۱۲/۳ درصد هم دارای مدرک کارشناسی ارشد داشتند. میانگین تجربه کاری کارشناسان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه حدود ۱۶ سال می‌باشد.

ب- بررسی و اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به هر یک از عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی، روانشناختی، آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی

در رابطه با اولویت‌بندی میزان تأثیر گویه‌های مربوط به هر یک از عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی،

روانشناختی، آموزشی، از آزمون میانگین استفاده شد. از دیدگاه اکثر کارشناسان در رابطه با اولویت‌بندی عوامل اقتصادی، گویه سهولت دسترسی به سرمایه و منابع جز اولویت اول می‌باشد. همچنین اولویت‌بندی عوامل اجتماعی نیز حاکی از آن است که برخورداری از ویژگی فرصت‌شناسی و مهارت برقراری روابط انسانی دو اولویت مناسب از دیدگاه اکثر کارشناسان می‌باشند. از طرفی اولویت‌بندی عوامل محیطی در جدول (۱) نشان می‌دهد که گویه وجود قوانین مناسب و تسهیل‌کننده در بین کارشناسان دارای بالاترین اولویت می‌باشد. اولویت‌بندی عوامل روانشناختی نیز بیانگر این مسئله است که گویه تحمل شکست کشاورزان و اراده برای شروع دوباره دارای بیش‌ترین اهمیت می‌باشد و اولویت‌بندی عوامل آموزشی بیان می‌دارد که دانش مربوط به کارآفرینی در کشاورزان، آشنایی با کانال‌ها و منابع اطلاعاتی در حوزه علوم کشاورزی و انجمن کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی جزو بالاترین اولویت‌ها می‌باشند.

جدول ۱- اولویت‌بندی عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی، روانشناختی و آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی

عوامل	اولویت	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
اقتصادی	۱	سهولت دسترسی به سرمایه و منابع	۴/۱۸	۰/۷۰	۰/۲۰۸
	۲	اصلاح نظام قیمت‌گذاری در بخش کشاورزی	۴/۰۹	۰/۷۱	۰/۲۰۹
	۳	افزایش حمایت‌های قیمتی و اختصاص یارانه به کشاورزان	۳/۹۲	۰/۶۷	۰/۲۱۵
	۴	شناسایی زنجیره‌های تولید	۳/۸۳	۰/۷۵	۰/۲۲۵
	۵	کاهش حاشیه سود فعالیت‌های غیر مولد	۳/۸۲	۰/۸۴	۰/۲۲۹
	۶	توانایی بازاریابی محصولات کشاورزی	۳/۷۰	۰/۷۵	۰/۲۴۹
	۷	اعطای تخفیف‌های مالیاتی	۳/۶۴	۰/۸۶	۰/۲۶۵
	۸	فراهم بودن سرمایه	۳/۴۸	۰/۹۳	۰/۳۱۳
اجتماعی	۱	برخورداری از خصوصیت "فرصت‌شناسی"	۳/۶۸	۰/۸۲	۰/۲۳۶
	۲	مهارت برقراری روابط انسانی	۳/۶۱	۰/۹۳	۰/۲۵۱
	۳	توانایی به حداقل رساندن مخاطرات	۳/۶۰	۰/۸۱	۰/۲۹۶
	۴	قدرت "توانایی تصمیم‌گیری"	۳/۵۲	۰/۸۹	۰/۳۱۳
	۵	تمایل به ارائه عقاید خود به دیگران	۳/۳۹	۰/۷۸	۰/۳۳۹
محیطی	۱	وجود قوانین مناسب و تسهیل‌کننده	۴/۲۱	۰/۷۳	۰/۳۰۹
	۲	دسترسی به منابع اطلاعاتی و دانش همگانی	۳/۸۵	۰/۶۹	۰/۳۳۲
	۳	گسترش امکانات زندگی در روستا	۳/۷۲	۰/۷۴	۰/۳۴۴
	۴	توسعه امکانات حمل و نقل در روستا	۳/۵۷	۰/۷۳	۰/۳۵۳
	۵	میزان تجربه فردی	۳/۲۴	۰/۸۹	۰/۳۵۴
	۶	پیش زمینه‌های خانواده	۳/۱۲	۰/۹۰	۰/۳۶
روانشناختی	۱	تحمل شکست کشاورزان و اراده برای شروع دوباره	۳/۲۴	۰/۶۹	۰/۲۹
	۲	درجه و میزان ریسک‌پذیری	۳/۱۲	۰/۷۹	۰/۳۱۵
	۳	مثبت‌اندیشی کشاورزان و قطعیت در کار	۳/۰۶	۰/۸۰	۰/۳۲
	۴	اعتماد به نفس کشاورزان	۲/۸۴	۰/۸۹	۰/۳۳۲
	۵	نیاز به موفقیت و کسب توفیق از جانب کشاورزان	۲/۶۳	۰/۹۰	۰/۳۳۶
	۶	ابتکار و خلاقیت کشاورزان	۲/۴۶	۰/۹۰	۰/۳۳۸
آموزشی	۱	دانش مربوط به کارآفرینی در کشاورزان	۳/۷۰	۰/۷۱	۰/۲۳۱
	۲	آشنایی با کانال‌ها و منابع اطلاعاتی در حوزه علوم کشاورزی	۳/۶۳	۰/۶۶	۰/۲۴۴
	۳	انجمن کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی	۳/۴۸	۰/۷۶	۰/۲۴۷
	۴	تناسب داشتن آموزش مروجین با تجربه فعالیت‌های کشاورزی	۳/۳۰	۰/۷۸	۰/۲۷۴
	۵	برقراری ارتباط بین بخش کشاورزی با دانشگاه‌ها	۳/۲۲	۰/۸۵	۰/۲۷۹
	۶	برگزاری دوره‌های آموزشی مهارتی به کشاورزان	۳/۱۷	۰/۸۸	۰/۲۸

H_0 : بین میزان تأثیرگذاری عوامل مورد مطالعه بر توسعه کارآفرینی کشاورزی تفاوت وجود ندارد.
 H_1 : میزان تأثیرگذاری عوامل مورد مطالعه بر توسعه کارآفرینی کشاورزی متفاوت است.
 بر اساس نتایج جدول (۲) فرض H_0 رد و فرض H_1 مورد تأیید است. بنابراین برخی از عوامل نسبت به سایر عوامل از اهمیت بیش‌تری برخوردارند.

پ- مقایسه و اولویت‌بندی میزان تأثیر عامل‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی، روانشناختی و آموزشی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی
 در رابطه با اولویت‌بندی میزان تأثیر عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی، از آزمون فریدمن استفاده شد و برای انجام این آزمون، فرضیه آماری زیر مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲- داده‌های آماری حاصل از آزمون فریدمن

نتیجه آزمون	Chi-square	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
فرض صفر رد می‌شود	۸۶	۴	۰/۰۰۰

پاسخگویان، عوامل محیطی، روانشناختی، آموزشی، اقتصادی و اجتماعی به ترتیب در اولویت قرار دارند.

جدول (۳) میانگین رتبه‌های اولویت عوامل مؤثر بر کارآفرینی کشاورزی را به ترتیب نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، به‌زعم نظرات

جدول ۳- رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی

رتبه	عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی	میانگین رتبه‌ای
۱	عوامل محیطی	۳/۴۱
۲	عوامل روانشناختی	۳/۲۸
۳	عوامل آموزشی	۳/۱۴
۴	عوامل اقتصادی	۲/۶
۵	عوامل اجتماعی	۲/۰۹

طبق اولویت‌بندی نظرات پاسخ‌دهندگان بیش‌ترین تأثیر را به ترتیب عوامل محیطی، روانشناختی، آموزشی، اقتصادی و اجتماعی روی توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی به خود اختصاص می‌دهند. همان‌گونه که در تحقیقات هریوت و کمپل (۲۴) در سال ۲۰۰۲ نیز به اهمیت و اثرگذاری عوامل محیطی، اجتماعی، اقتصادی و آموزشی اشاره شده است. از طرفی از دیدگاه پاسخگویان، در بین عوامل محیطی، از بین شش گویه، وجود قوانین مناسب و تسهیل‌کننده دارای اولویت می‌باشد که با نتایج تحقیقات مک (۳۱) و ماریا (۳۲) هم‌سو می‌باشد. هم‌چنین پاسخگویان معتقدند در بین عوامل روانشناختی، عوامل تحمل شکست کشاورزان و اراده برای شروع دوباره، درجه و میزان ریسک‌پذیری و مثبت‌اندیشی کشاورزان و قطعیت در کار، دارای بالاترین اولویت‌ها می‌باشند که مولن هویز (۳۶) و ساجاسی قیداری (۴۴) در تحقیقات خود به این نتایج دست یافتند.

با بررسی انجام شده به لحاظ نظری این نتیجه به دست می‌آید که با وجود مطالعات و تجربیات جهانی موجود در زمینه کارآفرینی بخش کشاورزی و شیوه‌ها و عوامل مؤثر در توسعه آن، هنوز تحول‌چندانی در این زمینه وجود ندارد، زیرا با وجود مقبول واقع شدن کلیت موضوع، هر یک از مطالعات انجام شده تنها عوامل خاصی را در توسعه کارآفرینی کشاورزی مؤثر می‌دانند. در حالی‌که از یک سو به دلیل برخورداری جامعه روستایی از منابع طبیعی و انسانی غنی و از سوی دیگر به علت نقش و اهمیت روستا و بخش کشاورزی در کشورهای در حال توسعه، ضرورت نگاه همه‌جانبه به عوامل اقتصادی، اجتماعی، نهادی، محیطی، آموزشی و روانشناختی مؤثر در توسعه کارآفرینی کشاورزی مناطق روستایی در قالب رویکرد ترکیبی احساس می‌شود.
 در این راستا پژوهش حاضر با هدف کلی بررسی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی انجام شد که نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که، عوامل اقتصادی، محیطی، اجتماعی، روانشناختی و آموزشی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی تأثیرگذار می‌باشند. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات آناند سینگ و کریشنا (۶) که در کشور هند انجام شده بود، مطابقت دارد. بنابراین می‌توان اظهار کرد که نگرش کارشناسان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه نیز مؤید این مسئله می‌باشد.

هم‌چنین بر اساس نظرات کارشناسان پاسخ‌دهنده، در بین عوامل آموزشی، دانش مربوط به کارآفرینی در کشاورزان، آشنایی با کانال‌ها و منابع اطلاعاتی در حوزه علوم کشاورزی و انجمن کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی دارای اولویت اول تا سوم می‌باشند که این نتایج با یافته‌های تحقیق رینولدز (۴۲) هم‌خوانی دارد.

قیمت‌گذاری در بخش کشاورزی، افزایش حمایت‌های قیمتی و اختصاص دادن یارانه به کشاورزان، به خود اختصاص می‌دهند، پیشنهاد می‌شود دولت برای اعطای وام به کارآفرینان به خصوص در بخش کشاورزی سهولت امر را در نظر گرفته و از این طریق زمینه توسعه کارآفرینی کشاورزی را ایجاد کند. از طرف دیگر، دولت با تعیین قیمت سقف به عنوان یک سیاست حمایتی از کشاورزان می‌تواند به اصلاح نظام قیمت‌گذاری بپردازد.

۳- با توجه به این که سطح سواد کشاورزان به خصوص سواد تخصصی آنان در رابطه با کشاورزی اندک و محدود می‌باشد، هم‌چنین به دلیل اهمیت عوامل آموزشی در توسعه کارآفرینی کشاورزی، پیشنهاد می‌شود رابطه بین منابع اطلاعاتی در حوزه علوم کشاورزی با کشاورزان بیشتر و بیشتر شود و مکان‌هایی مانند انجمن کارآفرینی کشاورزی در روستاها، برای برقراری ارتباط بین کشاورزان و متخصصان دایر شود.

بیش‌ترین تأثیر عوامل اقتصادی بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی از میان هشت گویه، به سهولت دسترسی به سرمایه و منابع مربوط می‌شود که این مسئله با نتایج تحقیقات کاد (۱۳) و اسکات (۴۵) مطابقت دارد. از این رو، با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش، پیشنهادهای ذیل در جهت توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی ارائه می‌شود:

- ۱- با توجه به اینکه عوامل محیطی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی از دیدگاه پاسخگویان شناسایی شده‌اند و با توجه به اولویت‌بندی عوامل محیطی، ایجاد قوانین مناسب و مشوق فعالیت‌های کارآفرینانه کشاورزی و برداشتن موانع موجود مانند مراحل اخذ مجوز و راه‌اندازی کسب و کار کارآفرینانه، گسترش و بهبود امکانات زندگی در روستاها و قرار دادن امکانات وسیع در اختیار روستاییان به عنوان عاملی برای ایجاد انگیزه در آنان برای توسعه کارآفرینی کشاورزی پیشنهاد می‌شود.
- ۲- مهم‌ترین گویه‌ها را در عوامل اقتصادی، سهولت دسترسی به سرمایه و منابع، اصلاح نظام

منابع

1. Abboud, M. 2012. The Role of Entrepreneurship in the Development of the Agricultural Sector. Taken from the <http://roostaname.blogfa.com/9010.aspx>, 1: 61-83.
2. Adelaja, S. 2007. Enabling Innovation in Michigan Agriculture, a Viable Agriculture Report. East Lansing: MSU Land Policy Institute, 11: 86-112.
3. Alison, M. 1990. Entrepreneurship: An International Perspective. Oxford: Linacre House, 2: 53-65.
4. Aghaei, M. 2009. Factors Affecting the Performance of Small-Scale Industry from the Perspective of Rural Development Experts. Journal of Rural Development, 11: 125-146 (In Persian).
5. Allen, J.C. and M. Alison. 2003. Examination of a Community Action Field Theory Model for Locality Based Entrepreneurship. Paper Presented at the Annual Rural Sociological Society Meeting, Montreal, Canada. 12: 32-55.
6. Anand Singh, K. and K.V.S.M. Krishna. 1994. Agricultural Entrepreneurship: the Concept and Evidence. Journal of Entrepreneurship, 3: 11-36.
7. Anbari, M. 2009. Analysis of the Problems and Shortcomings of Modern Research in the Sociology of Rural Development. Rural and Development Magazine, 6: 1-33 (In Persian).
8. APO. 2003. Development of Agribusiness Enterprises (Edited by Robert Oliver), Report of the APO Seminar on Development of Agribusiness Enterprises. Asian Productivity Organization, Tokyo, 23: 14-47.
9. Babson Park, M.A. and S. Shane. 1993. Cultural Influences on National Rates of Innovation. Journal of Business Venturing, 8: 59-73.
10. Bahrami, A. 2005. Rural Development Planning Process. Proceedings of the Congress of Rural Development, Challenges and Prospects. Management and Planning Education and Research Institute, Tehran, 6: 145-160 (In Persian).
11. Batmali, T. 1989. Agriculture-Based Institutions for Agricultural Development Activities in the Credit Co-Operatives, Supply and Marketing, 47: 222-228.
12. Carney, D. 1998. Changing Private and Public Roles in Agricultural Service Provision. London: ODI, Natural Resources Group, 7: 96-73.
13. Cade. 2006. Mission Statement, Operating Principles, Goals and Objectives. Center for Agricultural Development and Entrepreneurship Strategic Plan. Available on: www.cadefarms.org/pdf/CADEStrategicPlanIII.pdf, 3: 112-125.
14. Chambers Edward, J. and E. Shaw Stuart. 2004. A Primer on Western Canadian Entrepreneurship. Edmonton: University of Alberta. The Western Centre for Economic Research, 18: 31-43.
15. Dabson, B., J. Malkin, A. Matthews, K. Pate and S. Stickle. 2003. Mapping Rural Entrepreneurship. Washington, D. C: Corp. for Enterprise Development, 12: 44-72.

16. Danaei Fard, H. and A.A.S. Azar. 2011. The Development of the Institutional Model of Entrepreneurship in the Agricultural Sector was Sub-Greenhouse. *Entrepreneurship Development Magazine*, 3: 7-27 (In Persian).
17. Drakakis, D. and D. Smith. 1995. Third World Cities: Sustainable Urban Development. *Urban Studies*, 32: 659-678.
18. Eftekhari, A., M. Pourtaheri and H. Sajasi Ghidari. 2011. Evaluation Criteria for Successful Performance of Ordinary Farmers and Rural: A Case Study, Khodabande City Villages and the Study of Human Geography, 72: 1-16 (In Persian).
19. Eftekhari, A., H. Sajasi ghidari and H. Razavi. 2011. Strategies for development of agricultural entrepreneurship in Rural Areas: a Case Study of the City Khodabande Villages. *Journal of Rural Development*, 3: 1-29 (In Persian).
20. Eftekhari, A. and H. Sajasi ghidari. 2011. Rural Development with an Emphasis on Entrepreneurship: Definitions, Perspectives and Experiences, Tehran, Publisher Samt, 16: 42-72.
21. Eftekhari, A., M. Taherkhani and H. Sajasi Ghedari, 2010. Analysis of Factors Affecting the Development of Agricultural Entrepreneurship in Rural Areas: A Case Study of City Khodabande. *Journal of Rural Development*, 12: 43-72 (In Persian).
22. Escap. 1996. Showing the Way: Methodologies for Successful Rural Poverty Alleviation Projects. Bangkok: ESCAP, 3: 43-72.
23. Golmohammadi, F. 2003. Appropriate Technology Transfer in the Village. *Journal of Jihad*, 24: 24-97 (In Persian).
24. Heriot, K. and N. Campbell. 2002. A new approach to rural entrepreneurship: A case study of two rural electric cooperatives. Available on: <http://usasbe.org/knowledge/proceedings/proceedings Docs/USASBE2005proceedings-Heriot%2030.pdf>, 2: 13-21.
25. Hosseini, S.M. and S.M. Soleymannpour. 2007. The Effects of the Strengthening of the Entrepreneurial Spirit in the Process of Agricultural Development. *Journal of Jihad*, 26: 250-265 (In Persian).
26. Heydar Sareban, V. 2013. Factors Affecting Farmers Foster Entrepreneurship in Rural Areas. *Journal of Geography*, 10: 263-278 (In Persian).
27. Kannianen, V. and V. Timo. 2005. Entrepreneurship and Labor Market Institutions. *Economic Modeling*, 22: 828-847.
28. Karimi, S., M. Chizari, H.J.A. Biemans and M. Mulder. 2010. Entrepreneurship Education in Iranian Higher Education: The Current State and Challenges, *European Journal of Scientific Research*, 48: 35-50 (In Persian).
29. Kreft, S.F., S. Russell and T. Sobel. 2005. Public Policy, Entrepreneurship and Economic Growth. *Cato Journal*, 25: 595-616.
30. Lundy, M., F. Carlos and M.V.G. Ostertag. 2006. A Territorial Based Approach to Agro-Enterprise Development. Rural Agro-Enterprise Development Project, CIAT, 18: 112-140.
31. Macke, D. 2001. Situation Analysis Entrepreneurship and Rural Texas. Draft Report on Rural Entrepreneurship Initiative. Lincoln (Nebraska): Center for Rural Entrepreneurship, 6: 31-56.
32. Maria, L. 2002. Enhancing Entrepreneurship in Rural Tourism for Sustainable Regional Development: The Case of Söderslätt Region. Sweden: The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE); International Miljö Institute, 3: 19-43.
33. Mashdaei, A. 2011. Concepts, Challenges, and Offers Strategic Review of Barriers to Entrepreneurship in Iran. Available at: <http://ttmnews.blogfa.com/post.256> pp (In Persian).
34. Moghimi, M. 2009. Encyclopedia of Entrepreneurship. Tehran. Publisher's hampa. 241 pp (In Persian).
35. Mohanty, S.K. 2006. Fundamentals of Entrepreneurship. Prentice Hall of India, New Delhi, 8: 67-55.
36. Molenhuis, J. 1996. Agri-entrepreneurship: Opportunities in Nova Scotia. *Farm Business Management and Economics*, 8: 7-42.
37. Petrin, D. 2003. Entrepreneurship as an Economic Force in Rural Development, the FAO Regional Office for Europe. Translator: Hamid Zarnegar, *Jihad Magazine*, 22: 68-75.
38. Poorrajab, P. 2011. The Pathology of Rural Entrepreneurship in Iran. *The Monthly Government Agencies*, 6: 2-35 (In Persian).
39. Pour Dariani, A. 2002. Entrepreneurship: Definitions, Theories and Models 4, Tehran, publishing company, 300 pp (In Persian).
40. Rabiei Monfared, H., S. Abdullahi, A.R. Omani and A. Noori Vand. 2011. To Use entrepreneurship in the Agricultural Sector with a View to Developing Countries. *Entrepreneurship Conference in Iran* 1404, 4: 78-89 (In Persian).
41. Razavi, S.M. 2008. Encyclopedia of Entrepreneurship. Tehran, Publishers Hampa. 136 pp. (In Persian).
42. Reynolds, P.D., M. Hay and S.M. Camp. 1999. Global entrepreneurship monitor. Kansas city, MO: Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership, 1: 21-55.
43. Rezvani, M.R. and M. Najarzadeh. 2008. Analysis of the Villagers in the Fields of Entrepreneurship Development of rural Areas Case study: South Bran Village of City. *Journal of Entrepreneurship Development*, 2: 161-182 (In Persian).

44. Sajasi Gheidari, H., M. Paloj, A. Eftekhari and T. Sadeghloo. 2012. Providing Strategies for Development of Agricultural Entrepreneurship in Rural Areas by Using Multivariate Analysis, SWOT and MCDM. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 74: 149-180 (In Persian).
45. Scott, L. 2006. Creating Entrepreneurial Communities; Lessons from 10 Rural Demonstrations in North Carolina. Available on: <http://www.ncruralcenter.org/pubs/comm-demo-report.pdf>, 2: 28-39.
46. Sexton, D., R. Pricer and P. Nenide. 2000. Measuring Performance in High Growth Firms. Presented at the Babson-Kauffman conference, 6: 43-57.
47. Shane, S. and S. Venkataraman. 2000. The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. *Academy of Management Review*, 25: 217-226.
48. Sharifzadeh, A., M.R. Mahboobi and A. Arabioon. 2010. Explained the Components of Business Development and Agriculture in the Province. *The Development of Entrepreneurship*, 11: 85-112 (In Persian).
49. Shrader, R. and M. Simon. 1997. Corporate Versus Independent new Ventures: Resource, Strategy, and Performance Differences. *Journal of Business Venturing*, 12: 47-66.
50. Sohn, J.H.D. 1994. Social Knowledge as a Control System: A Proposition and Evidence from the Japanese FDI Behavior. *Journal of International Business Studies*, 25: 295-324.
51. State Planning Organization. 2006. The General Policies of Article 44 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran, the Management and Planning Organization of Iran, Tehran, 1: 32-58.
52. Steensma, K., L. Marino, M. Weaver and P. Dickson. 2000. The Influence of National Culture in the Formation of Technology Alliances by Entrepreneurial Firms. *Academy of Management Journal*, 43: 951-973.
53. Taub, R.P. 2004. *Doing Development in Arkansas*. Fayetteville, AR: University of Arkansas Press: 134 pp.
54. Tayyebi, S.K. and R. Nasr Esfahani. 2009. Evaluation of the Impact of Entrepreneurship Education Courses on Factor Entrepreneurship. *Proceedings of the National Conference of Cooperative entrepreneurs*, 16: 76-84 (In Persian).
55. Teece, D.J., G. Pisano and A. Shuen. 1997. Dynamic Capabilities and Strategic Management. *Strategic Management Journal*, 18: 509-533.
56. Van Den Ban, A. 1999. Agricultural Development: Opportunities and Threats for Farmers and Implications for Extension Organizations. *Journal of Agricultural Education and Extension*, 6: 145-156.
57. Yaghoubi, J. 2006. Recognized Entrepreneurs in Agriculture and Applied Scientific Methods. *Journal of Agricultural and Cooperatives*, 20: 202-203 (In Persian).

Investigation and Prioritization of Expert's views of Agriculture Jihad Organization of Kermanshah on Factors Affecting the Development of Agricultural Entrepreneurship in Rural Areas

Zahra Yusefi¹, Nader Naderi², Bijan Rezaei² and Nematollah Shiri³

1- M.Sc. Student, Razi University of Kermanshah, (Corresponding author: zahra.yusefi71@gmail.com)

2 and 3- Assistant Professor and Ph.D. Student, Razi University of Kermanshah

Received: March 13, 2016

Accepted: May 18, 2016

Abstract

The overall goal of this study was to investigate the factors affecting the development of agricultural entrepreneurship in rural areas. The study population included all experts of Agriculture Jihad Organization of Kermanshah Province (N=197) that 130 of them were selected using Cochran's formula. The main research tool Researcher made questionnaire which had been made by a group of experts and its validity and reliability had been coefficient using Spss according to Cronbach's alpha coefficient (91%). The Data in two descriptive and inferential statistics. Inferential statistics used in this study were Friedman nonparametric test and the average rating the results of this study showed that among the factors affecting the development of agricultural entrepreneurship in rural areas there is a significant difference statistically; So that based on the view of respondents Environment Factors have the great impact and Socid factors have the smallest impact on the development of agricultural entrepreneurship in rural areas. The other Factors affecting the development of agricultural entrepreneurship include psychological, education and economics. According to the priorities of environmental factors, making appropriate laws and incentives for agricultural entrepreneurial activities and removing barriers such as obtaining permits and commissioning stages of entrepreneurial business, expanding and improving the possibility of living in the rural villages and making the vast possibilities available to villagers can provide the context of development of agricultural entrepreneurship in rural areas.

Keywords: Agricultural Entrepreneurship, Agriculture Jihad Organization of Kermanshah Province, Rural Development